

**Південноукраїнський державний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського**

ФУРМАН АНАТОЛІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 159.923.5 : 316.752

**ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНІ ЧИННИКИ ОСОБИСТІСНОГО
РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук**

Одеса – 2009

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі педагогічної та вікової психології Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України,
заслужений діяч науки і техніки України
Чепелева Наталія Василівна,
Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України,
заступник директора з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Каліна Надія Федорівна,
Таврійський національний університет
ім. В. І. Вернадського,
завідувач кафедри глибинної психології та
психотерапії;

кандидат психологічних наук, доцент
Головська Ірина Георгіївна,
Південноукраїнський державний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського,
доцент кафедри теорії та методики
практичної психології.

Захист відбудеться 28 квітня 2009 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.03. у Південноукраїнському державному педагогічному університеті ім. К. Д. Ушинського за адресою:

65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського за адресою:

65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

Автореферат розісланий « ___ » березня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Кузнєцова

Підписано до друку 25.03.2009 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 22.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 17, оф. 414.
200-87-13, 200-87-15, 8-050-525-88-77

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження теми. Проблемі ціннісних орієнтацій як важливого психологічного конструкта особистості належить одне з провідних місць у дослідженні людської поведінки та її саморегуляції. Ціннісні орієнтації індивіда визначають шлях присвоєння духовного потенціалу суспільства, перетворення культурних вартостей у стимули і мотиви поведінки. Цінності як одне із центральних особистісних утворень виявляють свідоме ставлення людини до соціальної дійсності. У цій своїй функціональній ролі вони визначають широку мотивацію її поведінки та впливають на всі аспекти діяльності (Б. Г. Ананьєв, Б. С. Братусь, К. Клакхон, І. С. Кон, В. Я. Отрут, М. Рокич). Відтак природно, що оволодіння системою цінностей, яка характеризується індивідуалістичним наповненням, набуває статусу життеорієнтаційних принципів та настановлень, котрі неподільно пов'язані зі спрямованістю конкретного діяння (І. Д. Бех, Ф. Ю. Василюк, Г. С. Костюк, О. М. Леонт'єв, С. Л. Рубінштейн, Т. М. Титаренко).

У процесі наукового пошуку вчені (К. О. Абульханова-Славська, Г. Айзенк, Б. Г. Ананьєв, С. С. Бубнова, І. М. Істомін, І. Кант, З. С. Карпенко, Д. О. Леонт'єв, Б. Ф. Ломов, А. Г. Маслоу, К. В. Морріс, Ш. О. Надірашвілі, Г. Олпорт, В. Я. Отрут, М. Рокич, В. О. Ядов та ін.) намагалися сконструювати натуралістичну систему цінностей, яка могла б спиратися на природу людини, виходячи з основоположних тенденцій її становлення і функціонування як особистості, враховуючи впливи соціального довкілля та індивідуальні особливості розвитку. Звідси зрозуміло, чому майбутнє людини головно визначається соціальними ідеалами, які, трансформуючись у систему ціннісних орієнтацій, продукують прагнення молоді не лише здобути високу професійну компетентність, а й повно самореалізуватися за умов нових економічних, політичних та соціальних відносин (Ж. П. Вірна, Е. Ф. Зеєр, В. М. Мицько, Н. І. Пов'якель, М. С. Яницький).

Термін “особистісний розвиток” вперше використав К. Роджерс для означення поняття повнофункціональності, яке ототожнюється з потребою саморозвитку чи самоактуалізації (А. Г. Маслоу). Особистісний розвиток – це безперервна реалізація потенційних можливостей, здібностей, талантів, свідоме вдосконалення себе людиною, а також особливе, індивідуальне життєсприйняття, спосіб життя, заснований на чіткому розумінні власних цінностей і цілей, що дозволяє будувати гармонійні взаємини, відчувати повноту й осмисленість життя. При цьому найвагоміше значення у процесі особистісного розвитку відіграє зміст профдіяльності, який окреслює особливості функціонування ціннісно-нормативної сфери, глибину суб'єктного спричинення поведінки особистості, переконань і професійних домагань, визначаючи повноту їх суспільної значущості.

Актуальні проблеми психологічних явищ, які визначають спрямованість особистості у майбутній професійній діяльності психолога-практика зумовили низку досліджень (Г. О. Балл, М. Я. Басов, О. Ф. Бондаренко, Т. М. Буякас,

Л. С. Виготський, В. Вундт, Ф. Дондерс, О. В. Киричук, Л. М. Мітіна, Н. І. Пов'якель, О. П. Саннікова, Н. В. Чепелева, Ю. М. Швалб, Н. Ф. Шевченко). Розв'язання проблем функціонування когнітивної, мотиваційної та аксіопсихологічної сфер людини (М. Й. Боришевський, В. В. Давидов, Ф. Ю. Василюк, І. Г. Головська, Д. Б. Ельконін, У. Найссер, А. Г. Маслоу, Р. Мей, Н. Ф. Каліна, З. С. Карпенко, В. А. Семиченко, С. Стернберг, Д. М. Узнадзе, В. М. Ямницький) розглядалися науковцями у єдності свідомості і діяльності, зовнішніх впливів, соціального довкілля і внутрішніх особливостей особистості (А. Бандура, І. Д. Бех, В. Джемс, Г. Гельмгольц, С. Д. Максименко, А. В. Петровський, В. А. Роменець, Н. В. Чепелева).

Однак вирішення означених питань набуває нових обрисів при розгляді економічної і моральної мінливості сьогоденного буття юних наступників. Попри досить значний обсяг теоретичної та прикладної розробки даної проблеми, вона і досі викликає гострі дискусії. Інтенсивна соціальна реструктуризація припускає нове осмислення людиною вже наявного досвіду з питань формування суспільно значущих ціннісних уподобань і на їх основі розвитку фахових орієнтирів особистості, рівно як і здійснення інноваційних досліджень даного процесу; поза увагою науковців досі залишається вартісно-нормативне спрямування системи професійної підготовки майбутніх психологів. Не в повній мірі виявлено продуктивність функціонування системи ціннісних орієнтацій як цілісного утворення, що зумовлює весь процес особистісного розвитку людини, залишається невирішеною проблема комплексного підходу в дослідженні аксіосфери особистості майбутніх психологів. Значної уваги потребує теоретичне та експериментальне дослідження специфіки аксіогенезу – становлення ціннісних орієнтацій на різних етапах онтогенезу, постає питання про роль спеціаліста-психолога в подальшому моделюванні системи цінностей суспільства, не достатньо чітко охарактеризовано портрет фахівця-психолога.

Очевидна актуальність, недостатня розробленість та перспективність дослідження даної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: “Ціннісно-орієнтаційні чинники особистісного розвитку майбутніх психологів”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри педагогічної та вікової психології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника наукового проекту “Психолого-педагогічний моніторинг і корекція професійного аксіогенезу в умовах ВНЗ” (протокол № 4 від 17 листопада 2005 р.). Тема дисертації затверджена вченою радою Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (протокол № 7 від 26 лютого 2008 р.) та узгоджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 4 від 22 квітня 2008 р.). Автором досліджувався особистісний розвиток майбутніх психологів у зв'язку з їх професійним

аксіогенезом.

Мета дослідження – вивчити вплив ціннісних орієнтацій на особистісний розвиток майбутніх психологів, здійснивши психологічний аналіз основних чинників оптимального присвоєння ними суспільно значущих форм діяльності.

Завдання дослідження:

1. Концептуально обґрунтувати сутність і специфіку функціонування ціннісних орієнтацій молоді у системі освітнього простору і на цьому підґрунті визначити зміст та особливості їх впливу на особистісний розвиток майбутніх психологів.

2. Здійснити емпіричне дослідження основних критеріїв та показників особистісного розвитку майбутніх психологів в контексті суспільно прийнятних ціннісних орієнтацій.

3. Виявити психологічні риси, цінності і смисли особистості майбутнього психолога, що спрямовують його на успішну професійну діяльність і життєву самореалізацію.

4. Вивчити систему цінностей майбутніх психологів, виявити чинники їх трансформації і на цій основі розробити практичні рекомендації.

Об'єктом дослідження є особистісний розвиток майбутнього психолога.

Предмет дослідження – особливості ціннісних орієнтацій як чинників особистісного розвитку майбутніх психологів.

Методи дослідження. З позицій системного підходу до вивчення ціннісних орієнтацій нами використані *теоретичні методи*: теоретичний аналіз і синтез монографічної літератури, систематизація наукових джерел, порівняння та узагальнення даних; *емпіричні* (психодіагностичні): 1) діагностики особистісної спрямованості, яка виявляє цілісну систему чи ієрархію ціннісних орієнтацій особистості, дослідження життєвих цілей, рівня усвідомленості життя й смисложиттєвих орієнтацій майбутніх психологів – методика визначення системи ціннісних орієнтацій М. Рокича, тест смисложиттєвих орієнтацій Д. О. Леонтьєва (СЖО); 2) вивчення процесів і рівнів особистісного розвитку, повноти сформованості ціннісно-сислової сфери, загальної спрямованості життєдіяльності – самоактуалізаційний тест Е. Шострома, адаптований Л. Я. Гозманом, М. В. Крозом, М. В. Латинською (САТ), опитувальник термінальних цінностей І. Г. Сеніна (ОТеЦ). Статистична обробка даних та їх графічна презентація здійснювалася на базі пакету статистичних програм SPSS 12.0 for Windows, з використанням факторного аналізу. Отримані експериментальні результати опрацьовувалися за вимогами математичного аналізу з якісною інтерпретацією та змістовним узагальненням.

Дослідження проводилося на базі Відкритого міжнародного університету розвитку людини “Україна” та Національного авіаційного університету серед майбутніх психологів протягом 2001–2005 років. Загальна кількість вибірки становила 218 осіб у віці 17–22 років.

Наукова новизна і теоретична значущість дисертаційного дослідження полягає у тому, що:

вперше обґрунтовано теоретичну модель аксіосфери, яка складається з потребо-мотиваційного, діяльнісно-операційного, ціннісно-смиислового, ціннісно-орієнтаційного компонентів; доведено вплив ціннісних орієнтацій на особистісний розвиток майбутніх психологів, емпірично встановлено детермінанти цього процесу; описано специфіку особистісного розвитку студентів-психологів у контексті функціонування їхньої системи цінностей і смисложиттєвих орієнтацій;

розширено та поглиблено розуміння психологічних механізмів та суб'єктних властивостей, ціннісних орієнтацій, що є основоположними чинниками особистісного розвитку майбутніх психологів; запропоновано нові методологічні принципи отримання та інтерпретації показників-рівнів і тенденцій розвитку аксіосфери студентів-психологів на етапі стабілізації системи цінностей;

дістало подальшого розвитку уявлення про особистісний розвиток у взаємозв'язку з функціонуванням ціннісних орієнтацій майбутніх психологів; змістовне наповнення цілеспрямованого впливу ціннісних орієнтацій на профспрямування в освітньому просторі вищої школи.

Практична значущість дослідження. Обґрунтовано та розроблено комплексну програму рекомендацій щодо формування професійно важливих рис та якостей майбутніх психологів; експериментально обґрунтовано й апробовано концептуально-методичну модель дослідження у складі параметрів, психодіагностичних критеріїв. Обстоюваний методичний матеріал призначається для викладачів, організаторів факультетів і відділень вищих навчальних закладів, а також профорієнтаційних центрів у роботі з виявлення та розвитку аксіопсихологічного потенціалу особистості.

Розроблена на засадах особистісно-розвивального підходу та впроваджена програма спецкурсу “Аксіопсихологія особистості”, що використана у роботі з майбутніми психологами в розділах викладання курсів “Психологія особистості”, “Диференціальна психологія”, при проведенні психологічних тренінгів особистісного зростання – для вдосконалення процесу розвитку особистості у системі підготовки практичних психологів.

Результати дисертації впроваджено автором у навчально-виховний процес підготовки майбутніх психологів у Тернопільському національному економічному університеті (акт № 4 від 10.11.2008 р.), у Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника (акт № 8 від 19.06.2008 р.), у Кримському гуманітарному університеті (акт № 3 від 28.11.2008 р.).

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення та висновки за результатами дослідження були викладені й обговорені на Міжнародних науково-практичних конференціях: “Наукове проектування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти” (Тернопіль, 2000 р.),

“Технологія інноваційного пошуку в системі вищої освіти” (Тернопіль 2002 р.), “Теорії і технології навчання та виховання в системі освіти” (Київ, 2002 р.); Всеукраїнських науково-практичних конференціях: “Політ 2005”, (Київ, 2005 р.), “Політ 2006” (Київ, 2006 р.), “Методологічні проблеми психології особистості” (Івано-Франківськ, 2008 р.), “Методологічна сесія” (Ялта, 2008 р.), “Методологічний семінар” (Одеса, 2008 р.), на засіданнях кафедри педагогічної та вікової психології Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Публікації. Зміст, основні теоретико-методологічні положення та результати дослідження представлені у 9 одноосібних працях, серед них 4 статті у фахових виданнях, що затверджені ВАК України, решта – статті і тези доповідей на конференціях.

Обсяг та структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (269 найменувань, з яких 12 іноземними мовами). Робота ілюстрована 5 рисунками, містить 24 таблиці. Загальний обсяг дисертації становить 224 сторінки, з яких основний зміст викладено на 184 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, міру її наукової розробленості, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання, методи емпіричного дослідження, викладено теоретико-методологічні положення, сформульовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення, наведено дані про апробацію й інтерпретацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** “Теоретико-методологічне обґрунтування проблеми ціннісних орієнтацій як чинників особистісного розвитку майбутніх психологів” здійснено структурно-функціональний (категоріальний) аналіз складників ціннісно-орієнтаційної системи (цінності, вартості, ідеали, цілі, переконання, установки, норми, атитюди, смисли), котрі впливають на професійне, соціальне становлення і особистісний розвиток майбутніх психологів. Розкрито психологічну суть і зміст ціннісно-сміслових утворень особистості, досліджено природу і динаміку розвитку особистісних вартостей, представлено багатосферну модель аксіосфери як предмета психологічного пізнання. Описано складний механізм співвідношення соціальних цінностей особистості, зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки, які визначають виникнення, напрямок і способи здійснення конкретних форм діяльності.

Аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення аксіосфери особистості дозволив констатувати наступне: а) цінності – вагомий аспект мотивації, а ціннісні орієнтації – суб’єктивні концепції цінностей, або атитюдів, котрі займають одне з провідних положень в ієрархічній структурі регуляції

діяльності особистості (К. О. Абульханова-Славська, Л. М. Архангельський, І. Д. Бех, Б. І. Додонов, З. С. Карпенко, О. М. Леонт'єв, Н. Ф. Наумова, Ж. Нюттен, Д. М. Узнадзе, І. Т. Фролов, Е. Фромм, В. О. Ядов); б) цінності виявляють свідоме ставлення людини до соціальної дійсності й у цій своїй якості визначають широку мотивацію її поведінки та впливають на всі сторони діяльності, в тому числі і професійної (Б. Г. Анан'єв, Т. Ш. Ангуладзе, І. Б. Блауберг, О. Г. Здравомислов, Б. Ф. Ломов, С. Д. Максименко, В. Отрут, М. Рокич, С. Л. Рубінштейн, Х. Хекхаузен, Н. Ф. Шевченко); в) цінності притаманні структурі людської конституції та мають біологічну і генетичну основи, однак їх розвиває тільки культура, а примножує лише цивілізація (В. Г. Алексеєва, Л. О. Арутюнян, Л. І. Божович, С. С. Бубнова, Т. М. Буякас, Г. П. Вижлецов, О. Г. Здравомислов, І. Ф. Клименко, Т. Парсонс, О. О. Ручка).

Розмаїття підходів до вивчення цінностей породжує велику кількість критеріїв для їх класифікації і систематизації. Для соціально-психологічного дослідження типовими можна назвати: а) прагнення чітко розмежувати поняття “цінність”, “атитюд”, “потреба”, “ціль”, “норма”, “ціннісні орієнтації” і т.п., б) спроби класифікувати цінності на різних підставах (В. Білські, Н. І. Лапін, І. М. Попова, М. Рокич, Ш. Шварц), в) виділення психологічної структури власне цінностей особистості (В. Г. Алексеєва, Л. О. Арутюнян, І. К. Безменова, М. І. Бобнева, Є. І. Головаха, З. С. Карпенко, К. К. Платонов). Традиційною класифікацією цінностей у вітчизняній психології є їх розподіл на: 1) загальнолюдські; 2) загальносоціальні; 3) соціально-групові; 4) особистісно-індивідуальні (В. Г. Алексеєва, Е. М. Дубовська, А. Г. Здравомислов, І. Н. Істомін, О. О. Ручка, О. А. Тихомандрицька, Х. Хекхаузен, Є. І. Шубенкова). Інший вимір даної класифікації спостерігається в розподілі цінностей на: а) природні (матеріальні) – об'єктивно існуючі, незалежні від людського загалу і б) соціальні (духовні) – зумовлені суспільним характером життя людини (О. І. Зотова, Б. Ф. Ломов, Д. О. Леонт'єв, В. Г. Нестеренко, Н. Д. Нікандров, Б. О. Ніколаїчева, А. І. Титаренко).

У сучасній психології розрізняються два класи цінностей – цінності-цілі (термінальні) і цінності-засоби (інструментальні). Інструментальні цінності активізуються як критерії чи стандарти при оцінці і виборі лише модуса поведінки, а термінальні – при оцінці і виборі як цілей діяльності, так і можливих способів їх досягнення. Термінальні цінності – основоположні цілі людини, котрі відображають довгострокову життєву перспективу, визначають сенс її життя, вказують, що для неї є надважливим і надзначущим (В. Білські, Г. Крайг, А. Г. Маслоу, М. Рокич, Г. О. Цукерман, Ш. Шварц).

Узагальнення теоретико-методологічних досліджень дає підстави виокремити аксіосферу як предмет психологічного пізнання, що є структурно і, відповідно, змістовно складним. Дослідження аксіосфери особистості має

передбачати вивчення особливостей потребо-мотиваційних характеристик, структур самосвідомості, соціально-психологічних умов їх формування. Так, на наш погляд, аксіосфера охоплює принаймні чотири підсфери. Потребо-мотиваційна сфера – це складна система взаємозалежних компонентів, що знаходяться в ієрархічній супідрядності. До основних належать потреби й інтереси, потяги й емоції, цілі й установки, ідеали і вартості. Діяльнісно-операційний компонент характеризується цілеспрямованою активністю і реалізацією потреб (у тому числі цінностей) суб'єкта, припускає прийняття на себе групових норм, цінностей, ритуалів, що призводить до їхньої асиміляції у вигляді інтеріоризованих механізмів регуляції діяльності особистості. Особистісна самореалізація має ціннісно-сміслову організацію, що сприяє активному обранню людиною своєї позиції щодо суспільно виробленої системи ціннісних орієнтацій й окресленню на цьому підґрунті змісту свого існування. Ціннісно-орієнтаційна сфера характеризує цілісність і гармонійність особистості, активність у досягненні цілей, відданість моральним принципам і суспільним настановам (рис. 1).

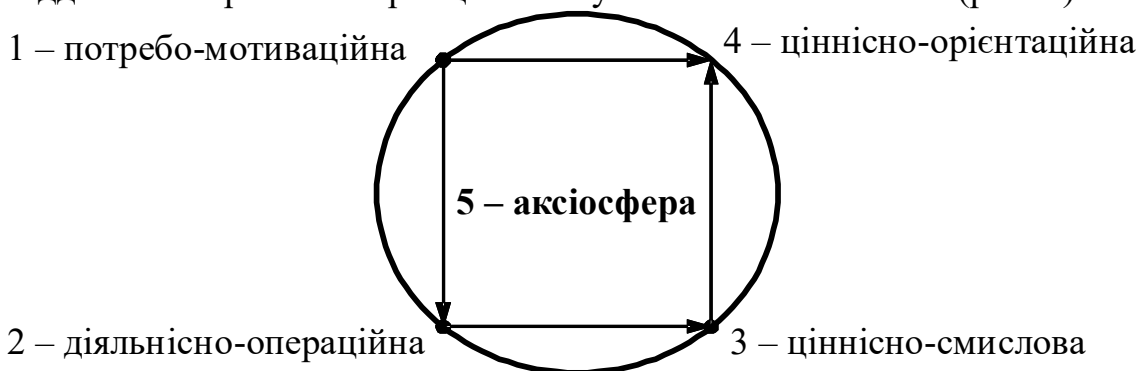

Рис. 1. Багатосферна структура аксіосфери як предмета психологічного пізнання

У сукупності всі компоненти запропонованої моделі розгортаються у процесі особистісного розвитку, змістовно визначаючи його спрямованість. Особистісний розвиток – природний процес розширення зон самоусвідомлення, в якому кожен може усвідомити себе і свій потенціал, навчитися ним керувати і досягати життєвих цілей, це безперервна реалізація потенційних можливостей, здібностей, талантів, свідоме вдосконалення себе людиною. Дане поняття ідентичне самодостатності, саморозвитку, повнофункціональності, самореалізації (К. Роджерс).

Особистісний розвиток майбутніх психологів здійснюється у процесі відповідної професійної підготовки і базується на принципах опанування фахової ідентичності (Н. О. Амінов, П. Герстманн, М. Р. Гінзбург, І. Г. Головська, Н. І. Пов'якель, Н. В. Чепелева, М. М. Шibaєва). Основний акцент у психологічній освіті сьогодні робиться на розвиток таких професійно значущих рис, як індивідуальна і культурна емпатія, інтенціональність і автентичність, а також на створення можливостей особистісного зростання і самовдосконалення. Формування найважливіших для психолога професійних рис здійснюється завдяки

розвитку рефлексії, інтернальності і комунікативної компетентності. Їх регулярний прояв перебуває у підґрунті набутої системи професійних цінностей студентів.

Потреба в поглибленому вивченні і систематизації даних про особливості ціннісних орієнтацій майбутніх психологів, їх впливу на особистісний розвиток зумовили необхідність організації і проведення емпіричного дослідження.

У **другому розділі** “Психологічні особливості особистісного розвитку майбутніх психологів у контексті системної дії ціннісно-орієнтаційних чинників” висвітлено основні стратегічні шляхи, організація і побудова емпіричного дослідження, що ґрунтується на розумінні сутності і специфіки аксіогенезу, інтеріоризації ціннісних орієнтацій та їх впливу на фахову спрямованість особистості студента – майбутнього психолога, також представлено результуючі узагальнені показники проведеного пілотажного емпіричного дослідження.

При розгляді впливу ціннісних орієнтацій на професійне становлення особистості студента-психолога розроблена цілісна система уявлень про мотиваційну та ціннісно-орієнтаційну сфери професійної діяльності, в якій виокремлюються: 1) професійне покликання – прагнення оволодіти певною професією; 2) професійні наміри – усвідомлене ставлення до певного виду профдіяльності; 3) ціннісні орієнтації професійного спрямування – обрання системи духовних цінностей, правил фахової етики; 4) мотиви професійної діяльності – внутрішні спонукання, які визначають спрямованість активності людини; 5) професійні домагання – прагнення досягти результату, певного рівня компетентності; 6) професійні очікування – сподівання щодо своїх можливих успіхів.

При психологічному моделюванні конкретної професійної діяльності результат залежить від оптимального використання студентами своїх особистісних ресурсів. Специфіка фахової діяльності психолога припускає наявність відповідних, професійно важливих рис. До специфічної характеристики портрету особистості психолога відноситься щонайперше спроможність приймати і поважати інші погляди на світ, не втрачаючи при цьому власної індивідуальності, здатність до емпатії і позитивне ставлення до інших, комунікабельність, незалежність, воля, креативність, інтенціональність, автентичність, соціальний інтелект, позитивна Я-концепція, саморефлексія і соціально спрямована аксіосфера.

Основним завданням організованого пілотажного дослідження було першочергове вивчення неподільності особистісних рис і характеристик, котрі визначають цілісність світосприймання, світобачення людини як системи значущих орієнтирів її діяльності, цільових домагань і творчих пошуків у тісному взаємозв'язку з соціальними вимогами. Також була спроба простежити взаємозв'язок між аксіопсихологічними властивостями особистості і спрямованістю на оволодіння фаховою та дослідницькою діяльністю майбутніх

психологів, їх особистісний розвиток (самореалізацію).

Попереднє пілотажне дослідження дозволило констатувати стабілізацію і переосмислення життєвої позиції, смислових і ціннісних орієнтацій у процесі оволодіння психологічним фахом студентським контингентом у динаміці свого особистісного розвитку від другого до четвертого курсу. Доведено, що ціннісно-смислова сфера в даному випадку не обмежується системою вартостей та особистих смислів у їх вузькому розумінні, а передбачає вивчення особливостей мотиваційно-потребових характеристик, структур самосвідомості, соціально-психологічних умов їх формування. Встановлено, що життєві цілі студентів-психологів, за показниками тестування, є осмисленими і цілеспрямованими, що властиво самоактуалізованим людям. Особи, які брали участь у дослідженні відмічають, що емоційна насиченість сьогодення наповнена сенсовністю та інтересом, осмислено і продуктивно сприймається респондентами пройдений відрізок життя. Та майбутні психологи не досить вправно володіють власним баченням внутрішньої свободи, незалежності, здатністю самостійно ухвалювати рішення і втілювати їх у життя, вірою у свої сили.

Загальна картина самоактуалізації майбутніх психологів характеризується переважанням середнього рівню. Це свідчить про те, що більшість респондентів знаходяться на шляху динамічного розвитку самодостатності і вже мають досить усталені принципи взаємодії з довкіллям. При порівнянні даних основних категоріальних шкал (компетентність у часі та підтримка) споглядається певна розбіжність між життєвими настановами та внутрішньою підтримкою в досягненні подальших перспектив, що є запорукою формування певного вакууму між власними домаганнями та надмірним впливом соціуму на особистісний розвиток майбутнього психолога. Рівень усвідомленості життя в описуваних групах вдосконалюється упродовж навчання, світобачення набуває рис, притаманних фахівцю-психологу, оцінка довколишньої дійсності аналізується з погляду наукових засад концептуальної сутності суб'єкта. При аналізі емпіричних результатів респондентів встановлені загальні для другого і четвертого курсів закономірності прогресуючого формування смисложиттєвих орієнтацій і професійного зростання, проте на третьому курсі виявляється деяка нормативна криза зі зниженням показників соціальної активності, яка успішно долається після подолання "екватору" навчання. Тож тенденція до розвитку уявлень про себе як про особу, яка володіє свободою вибору і здатною контролювати власне життя (суттєве збільшення показників за шкалами "локус-контролю Я" і "локус-контролю життя"), виокремлюється у студентів на четвертому курсі навчання психологічного фаху.

У **третьому розділі** "Ціннісно-орієнтаційні детермінанти та рекомендації щодо особистісного розвитку майбутніх психологів у системі освіти" викладено результати дослідження системи цінностей, цілей, смислів та їх вплив на тенденції

самоактуалізації майбутніх психологів. Описано динамічні тенденції особистісно-професійного становлення студентів-психологів, виокремлено низку цільових домагань, інтересів, ціннісних орієнтацій та ідеалів, які є провідними компонентами мотиваційної та аксіологічної сфери у процесі особистісного розвитку на цьому віковому етапі їх життєдіяльності. Надано емпірично обґрунтовані рекомендації щодо формування професійно важливих рис та якостей майбутніх психологів.

За результатами емпіричного дослідження для майбутніх психологів характерне прагнення до самоствердження, бажання бути визнаними довкіллям. Саме ці цінності залишаються досить значущими мотиваційними чинниками навчальної і подальшої професійної діяльності, очевидна також потреба в життєвому й професійному самовизначенні. Міжособистісні стосунки сучасна молодь намагається будувати на високих ідеалах дружби, цінує тверду волю, відповідальність, незалежність і вихованість. В ієрархії термінальних цінностей студентів переважають активне діяльне життя, розваги, матеріально забезпечене життя, наявність хороших і вірних друзів, здоров'я. Серед інструментальних цінностей провідні ранги в усіх академічних групах займають життєрадісність, вихованість, високі запити, освіченість і відповідальність. Індиферентне ставлення до цінностей непримиренності в оцінці недоліків у собі і в інших, щастя інших, чуйності та терпимості.

Факторний аналіз з ротацією дозволив виокремити три біполярні фактори: “активне діяльне життя – щасливе подружнє життя”, “матеріально забезпечене життя – щастя інших”, “розваги – продуктивне життя” (табл. 1).

Встановлено, що показники змісту й розподілу життєвих цілей майбутніх психологів за рангом нагальної значущості для майбутніх психологів спрямовані на індивідуалістичні домагання: на першому місці перебувають ділові цілі, орієнтовані на пізнання і вибір професії, яка приноситиме задоволення; на другому – цілі, спрямовані на особистий, переважно матеріальний успіх і добробут; лише на третьому – суспільні цілі філософсько-рефлексивного характеру. Що ж стосується професійно орієнтованої системи цінностей, то в її основу покладено особливості практично-дослідницької діяльності студента, котрі формують систему значущих якостей практичного психолога. Відповідно, процес психологічного навчання, спрямований на ідентифікацію особистості з суб'єктом своєї майбутньої діяльності, на підвищення значущості її ціннісно-смыслового аспекту, на створення адекватних умов для розвитку вищого рівня спеціалізованих вартісних уподобань.

Таблиця 1

Результати факторного аналізу ціннісних орієнтацій майбутніх психологів

№ п/п	Додатні	Факторне наванта-	Від'ємні	Факторне наванта-
-------	---------	-------------------	----------	-------------------

		ження		ження
1 фактор				
1	Активне діяльне життя	483	Щасливе подружнє життя	- 513
2	Вихованість	436	Творчість	- 461
3	Незалежність	421	Акуратність, охайність	- 458
4	Відповідальність	398	Пізнання	- 426
5	Тверда воля	382	Любов	- 357
6	Здоров'я	364	Розвиток	- 324
7	Сміливість у відстоюванні своєї думки	351		
8	Ефективність у справах	311		
2 фактор				
1	Матеріально забезпечене життя	694	Щастя інших	- 548
2	Наявність вірних друзів	551	Краса природи, мистецтва	- 529
3	Високі запити	516	Чуйність	- 497
4	Суспільне визнання	418	Творчість	- 463
3 фактор				
1	Розваги	547	Продуктивне життя	- 438
2	Незалежність	422	Пізнання	- 425
3	Тверда воля	385	Терпимість	- 393
4	Життєрадісність	317	Любов	- 357
5			Розвиток	- 321

Примітка. 0 і, – опускаються.

Узагальнення результатів теоретико-емпіричного дослідження дозволив визначити спрямованість системи цінностей майбутніх психологів (табл. 2).

Спрямованість системи цінностей майбутніх психологів

Спрямованість	Методики			
	Ціннісних орієнтацій (М. Рокича)	ОТеЦ (І. Г. Сеніна)	СЖО (Д. О. Леонтьєва)	САТ (Е. Шострома)
Індивідуалістична	Здоров'я, Розваги, Незалежність, Життєрадісність, Тверда воля, Подружнє життя, Наявність вірних друзів	Захоплення, Подружнє життя, Збереження власної індивідуальності, Саморозвиток, Досягнення	Процес життя, Локус контролю-Я, Локус контролю-життя	Компетентність у часі, Опора і підтримка, Ціннісні орієнтації, Самоприйняття, Сензитивність
Професійна	Цікава робота, Продуктивне життя, Матеріальне забезпечення, Пізнання, Ретельність, Відповідальність, Освіченість	Професійне життя Навчання й освіта, Власний престиж, Матеріальне забезпечення, Креативність	Цілі, Результат, Локус контролю-Я	Пізнання, Самоповага, Гнучкість поведінки, Креативність
Соціальна	Активне діяльне життя, Соціальні контакти, Високі запити, Життєва мудрість, Вихованість, Чуйність	Громадське життя, Активне діяльне життя, Духовне задоволення, Власний престиж	Загальна осмисленість життя, Локус контролю-життя	Спонтанність, Синергічність, Прийняття агресії, Контактність, Погляд на природу людини

Аналіз проявів особливостей особистості майбутніх психологів дозволив виділити їх в окремі групи, які відрізняються між собою спрямованістю ціннісної системи. До першої групи увійшли респонденти (61,4 %), які характеризуються яскраво вираженою тенденцією до індивідуалізації, їм притаманні високий рівень самоактуалізації, цілеспрямованість, зовнішній локус-контролю, активне діяльне життя, досягнення, але замала професійна спрямованість (лише для задоволення матеріальних потреб), низький рівень суспільних домагань. Друга група (29,4 %) відповідає середньому рівню самоактуалізації, відзначається високими професійними запитамі, твердою волею, спрямованістю на цікаву роботу і

престиж, керуючись при цьому внутрішнім локусом-контролю, незалежністю і раціоналізмом у виборі конкретних форм діяльності, та що водночас свідчить про деяку відлюдкуватість і педантизм. Респонденти третьої групи (9,2 %) мають посередній рівень самоактуалізації, їм притаманні чуйність, терпимість, альтруїзм, високий рівень емпатії, відкритість, вони прагнуть щасливого подружнього життя, але характеризуються конформністю і слабкою захищеністю від мінливої ситуації.

Прагнення до високого матеріального становища в усіх респондентів посідає високий щабель у вартісній ієрархії. Значущою цінністю залишається потреба в досягненнях і збереження власної індивідуальності, прагнення до неповторності, котрі мають тенденцію до зростання у процесі навчання й дорослішання студентів. Аналогічна картина спостерігається з бажанням завоювати авторитет, визнання. Відзначається зростання (від другого до четвертого курсу) індексу значущості сфери професійного життя респондентів, але захоплення все ж залишаються домінуючими у житті майбутніх психологів. За окреслених тенденцій реалізації термінальних та інструментальних цінностей у життєвих сферах особистості наявна супідрядна залежність між просоціальними, професійними та індивідуалістичними домаганнями студентів. Змістовне наповнення вартісних настановлень є сукупністю актуалізованих, генералізованих смислів, що виконують функцію переносу індивідуальної системи аксіологічних уподобань з більш низького рівня (адаптивні механізми) на більш високий (індивідуалізація, самоактуалізація).

Тож за показниками рівня сформованості цінностей-цілей у життєвих сферах, можна стверджувати, що майбутні психологи володіють значним потенціалом у самореалізації власної особистості у цілому часопотоці життя. Образ майбутнього психолога охоплює особистісні характеристики й професійні риси спеціаліста, які зумовлені змістом і специфікою психологічної практики як особливого виду професійної діяльності.

На основі даних особливостей (зважаючи на результати пілотажного дослідження), виділяємо психологічні характеристики й професійно-моральні якості, що становлять орієнтаційний компонент психологічної готовності до професійної діяльності майбутнього психолога: а) відповідність гуманістичного потенціалу особистості діяльності практичного психолога; б) активна позиція в навчанні й прагнення досягти вищого рівня професіоналізму; в) набір таких особистісних рис, як незалежність, відповідальність, спостережливість, комунікабельність, ретельність, тверда воля, гнучкість поведінки, товариськість, чуйність, доброзичливість, щирість, ентузіазм, самостійність, врівноваженість, толерантність, емпатійність, рефлексивність, креативність і т.д.; г) операціональний компонент психологічної готовності до професійної діяльності майбутнього психолога, що характеризується ступенем володіння психологічними знаннями й прийомами, необхідними для подальшої професійної діяльності; він

зреалізовується шляхом вивчення сучасних психологічних теорій і методів, вироблення вмінь і навичок виділення психологічних складових різних соціальних явищ, оволодіння психологічним інструментарієм взаємодії з соціальним довкіллям.

На матеріалах емпіричного дослідження запропоновано методичні рекомендації щодо формування професійно значущих ціннісних орієнтацій майбутніх психологів, засадами яких є: а) інтегральний, цілісний підхід до виховання і навчання особистості студента як носія психічних та соціально-моральних рис майбутнього професіонала; б) посилення уваги до духовної площини розвитку особистості майбутнього психолога; в) концентрація на створенні сприятливих умов для повноцінного функціонування особистості студента у вирі наукових знань, новітніх технологій, сучасних методів психологічної підготовки; г) розширення ступенів свободи, продуктивної самостійності в опануванні фахом практичного психолога, сприяння та стимулювання елементів креативної поведінки; д) збалансованість різних форм активності особистості майбутніх психологів (емоційно-афективної, суспільно-моральної, художньо-естетичної, пізнавально-емпіричної та ін.); е) особистісний (індивідуалістичний) підхід у межах спеціалізованої психологічної освіти як провідної тенденції сучасної педагогічно-виховної теорії і практики вищої школи; ж) погляд на проблему особистісного розвитку майбутнього психолога крізь формат професійної автентичності.

Перспективи особистісного і професійного розвитку майбутнього психолога залежать від комплексу внутрішніх та зовнішніх чинників, до яких відносимо як організаційні й суспільні умови фахового становлення, так і комплекс психолого-педагогічних технологій управління особистісним і професійним розвитком психологів-наступників. Це залучення студентів до розробки комплексу творчих завдань і програм, застосування різних форм рефлексивних тренінгів, стимулювання відповідальності, самостійності, що характеризує гармонійність розвитку внутрішньоособистісних і фахових домагань майбутніх психологів.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично обґрунтовано та емпірично досліджено вплив ціннісних орієнтацій на особистісний розвиток майбутніх психологів; виявлено специфіку, закономірності функціонування і передумови виникнення означеного впливу; обґрунтовано психолого-педагогічні умови та чинники самореалізації майбутніх психологів у процесі їх фахової підготовки та розроблено на цьому підґрунті практичні рекомендації щодо їх особистісного розвитку.

За результатами проведеного дослідження можна констатувати наступне:

1. Ціннісні орієнтації є психосмисловим утворенням, яке формується на перетині потребо-мотиваційної, діяльнісно-операційної, ціннісно-сислової, та

ціннісно-орієнтаційної сфер і в цьому контексті є найдієвішим чинником становлення соціально та духовно зрілої особистості, її оптимального функціонування і самореалізації. Ціннісні орієнтації майбутнього психолога визначають шлях присвоєння духовного потенціалу суспільства, перетворення культурних вартостей у стимули і мотиви поведінки, конструктивне поле реалізації професійних якостей у спеціалізованій діяльності.

2. Встановлено, що серед найважливіших чинників, які впливають на особистісний розвиток майбутнього психолога, виділяються об'єктивні – предмети, засоби і результати діяльності та суб'єктивні – його розумове та соціальне визрівання, досконалість моральної і духовної свідомості, гармонійність системи ціннісних орієнтацій. Доведено, що специфіка ціннісних орієнтацій майбутнього психолога головно пов'язана зі спроможністю реалізовувати потенціал на практиці (профспрямуванням), що формує множину значущих якостей фахівця, сприяє аналітичному підходу в оцінці своїх життєвих потенцій, прискорює пристосування до подальших професійних учинків і становить засадничий вектор особистісного розвитку.

3. Респонденти володіють значним рівнем реалізації системи цінностей у життєвих сферах, з урахуванням соціальної значущості цих вартостей, зокрема усвідомлення цілей і перспектив, насиченості сьогоденного буття і задоволення самореалізацією, які відносяться до вищого рівня ціннісної системи, позитивно корелюють з цінностями активного діяльного життя, саморозвитку, відповідальності, освіти, що, своєю чергою, зреалізуються у сферах професійного та соціального життя. Водночас високе прагнення матеріального статусу, розваг, незалежності, свідчить про їх прагматизм і егоїзм.

4. Майбутні психологи характеризуються досить високими показниками загальної усвідомленості життя, що вказує на задоволеність буттям у цілому, наявність відповідних установок у майбутньому, свідчить про цілеспрямованість, віру у свої плани й їхнє здійснення та наявність осмислених життєвих перспектив, емоційну насиченість, досить стійку оцінку пройденого відрізка життя, її продуктивність, свідомість. Наступники спроможні свідомо контролювати процес особистісного становлення й діяльності, хоч локус особистісних домагань спрямований більшою мірою у майбутнє, життєві цілі є осмисленими і цілеспрямованими, що властиво самоактуалізованим людям. Але майбутні психологи не досить вправно володіють власним баченням внутрішньої свободи, незалежності, здатністю самостійно ухвалювати рішення і втілювати їх у життя, також їм притаманне дещо ефемерне бачення відповідальності за свої дії, що виявляється у нерішучості і безтурботності.

5. Рівень самоактуалізації (особистісного розвитку) студентів змістовно відображає всебічний і безупинний розвиток їх творчого і духовного потенціалу, адекватне сприйняття соціального довкілля, навколишнього світу і свого місця в

ньому, багатство емоційної сфери і духовного життя, високий рівень психічного здоров'я і моральності. Респонденти відрізняються реалістичністю сприйняття себе і довкілля, спонтанністю, орієнтацією на вирішення нагальних, життєво важливих завдань, потребою в самості, незалежністю, але певно неглибокими міжособистісними стосунками, прихильністю ліберальним цінностям, слабким розмежуванням засобів і цілей життєдіяльності.

6. Встановлено, що майбутні психологи мають значний особистісний потенціал у реалізації власних цільових домагань. У них споглядається поступальний рух до результативного використання індивідуальних здібностей та обдарувань, перспектива творчого життєздійснення у подальшій професійній діяльності. Також констатується сформованість у всієї вибірки респондентів загальної системи соціально прийнятних ціннісних орієнтацій, пріоритетами якої є індивідуальні, конкретні життєві, етичні ідеали, вартості професійного та інтелектуального самовдосконалення.

7. Практичні рекомендації спрямовані на вирішення питань ефективності особистісного розвитку майбутніх психологів, детермінованих основними аксіопсихологічними чинниками, що містять цільовий, емоційно-вольовий і морально-поведінковий компоненти, котрі через саморефлексію породжують індивідуалізацію (усвідомлення власної унікальності, неповторності у паритетній єдності з суспільним загалом).

Проведене теоретико-емпіричне дослідження не вичерпує усієї глибини поставленої проблеми. Подальший науковий пошук вбачаємо у вивченні особистісного розвитку респондентів за умов формувального експерименту при здійсненні цілеспрямованого впливу на становлення ціннісних орієнтацій студентів для більш ефективної допомоги у виборі соціально значущих шляхів оволодіння духовно-моральною і культурно-діяльною системою ціннісних орієнтацій майбутніми психологами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Павліченко А. А. Цінності як проблема психології / А. А. Павліченко // Психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. – Вип. 16. – С. 21–24.
2. Павліченко А. А. Ціннісні орієнтації як установка на продуктивну пошукову діяльність студентів-психологів / А. А. Павліченко // Психологія і суспільство. – 2003. – № 4. – С. 119–127.
3. Павліченко А. А. Ціннісні орієнтації у системі становлення особистості / А. А. Павліченко // Психологія і суспільство. – 2005. – № 4. – С. 98–120.
4. Павліченко А. А. Фахове становлення студента-психолога у контексті системної дії ціннісних орієнтацій (контури дослідницького проекту) / А. А. Павліченко // Психологія і суспільство. – 2006. – № 2. – С. 123–132.
5. Фурман А. А. Методологічна схема емпіричного вивчення системи

цінностей особистості / А. А. Фурман // Вітакультурний млин : методологічний альманах. – 2007. – Модуль 5. – С. 43–50.

6. Павліченко А. А. Ціннісні орієнтації в парадигмі становлення соціальної зрілості студента : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. [«Наукове проектування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти»] (Тернопіль, 11–12 травня 2000 року) / М-во ОНУ, Терн. акад. нар. гос-ва. – Тернопіль : «Економічна думка», 2000. – С. 171–173.

7. Павліченко А. А. Досвідна концепція індивіда як засада проектування освіченої людини : матеріали регіональної наук.-метод. конф. [«Технологія інноваційного пошуку в системі вищої освіти»], (Тернопіль, 19 квітня 2002 року) / М-во ОНУ, Терн. акад. нар. гос-ва. – Тернопіль : «Економічна думка», 2002. – С. 45–47.

8. Павліченко А. А. Ціннісні орієнтації в ракурсі самоактуалізації особистості (діагностичні критерії методики дослідження) / А. А. Павліченко // Вісник. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2002. – Вип. 3. – С. 94–96.

9. Фурман А. А. Категоріальний апарат аксіосфери як проблема теоретичної психології / А. А. Фурман // Вітакультурний млин : Методологічний альманах. – 2007. – Модуль 6. – С. 43–46.

АНОТАЦІЯ

Фурман А. А. Ціннісно-орієнтаційні чинники особистісного розвитку майбутніх психологів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, Одеса, 2009.

Дисертаційне дослідження присвячено вивченню впливу аксіопсихологічних чинників на особистісний розвиток майбутніх психологів. У роботі висвітлено погляди вітчизняних та зарубіжних авторів на формування і розвиток цінностей особистості, здійснено категоріальний аналіз складників ціннісно-сміслової сфери, визначено критерії діагностики і рівні сформованості аксіопсихологічних та професійних домагань майбутніх психологів. Запропоновано комплекс методик для дослідження ціннісних, смислових орієнтацій та рівня самоактуалізації особистості, подано практичні рекомендації.

У майбутніх психологів провідними у ієрархії цінностей є здоров'я, матеріальний добробут, впевненість у собі, наявність хороших і вірних друзів, розваги, незалежність, вихованість. Індиферентне ставлення зафіксовано стосовно цінностей продуктивного життя, щастя інших, переживання прекрасного та творчості, що констатує наявність мотиваційного вакууму та зниження рівня спонукань у життєвих ситуаціях, пов'язаних з актуалізацією цих цінностей.

Подано аналіз основних тенденцій формування цінностей (аксіогенез) особистості, окреслено полімотивовану структурно-динамічну трансформацію смисложиттєвих і професійних орієнтацій майбутніх психологів.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, аксіосфера, особистісний розвиток, самореалізація, професійне становлення майбутніх психологів.

АННОТАЦІЯ

Фурман А. А. Ценностно-ориентационные факторы личностного развития будущих психологов. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Южноукраинский государственный педагогический университет им. К. Д. Ушинского, Одесса, 2009.

Диссертационное исследование посвящено изучению влияния аксиопсихологических факторов на личностное развитие будущих психологов. В работе описаны взгляды отечественных и зарубежных авторов на формирование и развитие ценностей личности, осуществлен категориальный анализ составных частей ценностно-смысловой сферы, определены критерии диагностики и уровни сформированности аксиопсихологических и профессиональных установок студентов-психологов. Предложен комплекс методик для исследования ценностных, смысловых ориентаций и уровня самодостаточности личности. На основе эмпирического исследования построены рекомендации по оптимальному овладению будущими психологами системой общепринятых культурных и профессиональных ценностей, являющейся остовом личностного развития.

Анализ соотношения между уровнем осознания главных жизненных ценностей студентов и уровнем непосредственно доступного для них проявил два варианта взаимосвязи. Во-первых, это преимущество значимости над доступностью, которая свидетельствует о несоответствии между потребностью в достижении определенных ценностей и возможностью их достижения в реальности; таким образом это состояние связано с наличием конфликта в мотивационной сфере относительно данных ценностей. У студентов выявлены конфликты относительно ценностей здоровья, материального благосостояния, уверенности в себе, наличия хороших и верных друзей, свободы действий и поступков, семьи. Обратное соотношение, которое отображает преимущество доступности над значимостью, зафиксировано относительно ценностей активной жизни, интересной работы, переживания прекрасного и творчества, что констатирует наличие мотивационного вакуума и снижение уровня побуждений в жизненных ситуациях, связанных с актуализацией этих ценностей. У будущих психологов нет уверенности в значимости социально ориентированных ценностей, поэтому и наблюдается в идеальной иерархии тенденция к их компенсации.

Эмпирическое исследование реализации терминальных и инструментальных ценностей в жизненных сферах личности позволило констатировать созависимость между просоциальными и индивидуалистическими устремлениями

студентов. Содержательное наполнение ценностных ориентаций является совокупностью актуализированных, генерализированных смыслов, размещенных во временной перспективе (опыт, реальность, цели), что выполняет функцию переноса индивидуальной системы аксиологических вкусов из более низкого уровня (адаптационные механизмы) на более высокий (индивидуация, самоактуализация). Анализ данных об уровне сформированности ценностей-целей в жизненных сферах показал, что респонденты владеют значительным потенциалом самореализации в целостном потоке жизни.

Ценностно-смысловая сфера будущих психологов включает характерологические особенности мотивационно-потребностных характеристик, структур самосознания и социально-психологические условия их формирования. Жизненные устремления студентов-психологов являются весьма осмысленными и целенаправленными, что свойственно самоактуализированным людям. Эмоциональная насыщенность настоящего наполнена значением и интересом, осмысленно и продуктивно воспринимается респондентами пройденный отрезок жизни. Будущие психологи владеют собственным видением внутренней свободы, независимости, способностью самостоятельно принимать решения и воплощать их в жизнь, верой в свои силы и ответственностью за свои действия.

Представлен анализ основных тенденций формирования ценностей (аксиогенез) личности, очерчено полимотивированную структурно-динамическую трансформацию смысложизненных и профессиональных ориентаций будущих психологов.

Ключевые слова: ценности, ценностные ориентации, аксиосфера, личностное развитие, самореализация, профессиональное становление будущих психологов.

ANNOTATION

Foorman A. A. Valued-orientation factors of development of personality of future psychologists. – Manuscript.

Dissertation on competition of scientific degree of candidate of psychological sciences in speciality 19.00.07 – pedagogical and age psychology. – South-Ukrainian State Pedagogical University named K. D. Ushinsky, Odessa, 2009.

Dissertation research is devoted to the study of influencing of aksiopsychological factors on becoming of professional qualities of future psychologists. The looks of domestic and foreign authors on forming and development of values of personality are described in work, the category analysis of component parts of valued-semantic sphere is carried out, the criteria of diagnostics and levels of formed of aksiopsychological and professional instructions of students-psychologists are certain. The complex of methods for research of the valued, semantic orientations and level of self-realization of personality is offered.

At future psychologists in the hierarchy of values a health, material welfare, confidence in itself, presence of true friends good and, entertainments, independence, breeding is conducting. The indifferent appeal is fixed in relation to the values of productive life, happiness of other, experiencing of wonderful and creation, that establishes the presence of motivational vacuum and decline of level of motives in the vital situations related to actualization of these values.

The analysis of general psychological tendencies of forming of values (aksiogenesis) of personality is represented, explained structurally-dynamic transformation of sense-vital and professional orientations of student-psychologist.

Key words: values, valued orientations, aksiosphere, personality development, self-realization, professional solicitations of future psychologists.